

Motion till riksdagen 2010/11: MJ449

av Peter Eriksson m.fl. (MP)

Ansvarsfull kemikaliepolitik

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut	3
Regeringen nonchalerar problemen.....	7
En ansvarsfull kemikaliepolitik.....	7
Begränsa användningen av farliga ämnen.....	8
Nationell begränsning av bisfenol A	8
Nationell begränsning av bly.....	8
Nationell begränsning av DEHP	9
Nationell begränsning av deka-BDE.....	9
National begränsning av nonylfenoletoxilat.....	9
Nationell begränsning av PFOA.....	10
Förbud mot farliga ämnen i livsmedel samt i produkter som kommer i kontakt med livsmedel	10
Nationellt förbud mot antibakteriella ämnen i konsumentprodukter	10
Godkänn inte hormonstörande ämnen i bekämpningsmedel	11
Begränsa miljögifter i byggnader	11
Ett mer aktivt myndighetsarbete	12
Prioritera tillsynsarbetet	12
Ta vara på informationen i Reach	12
Högre krav vid offentlig upphandling	12
Dags för nya åtgärder	13
Genomför Miljömålsrådets förslag för en giftfri miljö.....	13
Ett program för giftfri och resurssnål produktion.....	13
Inrätta ett institut för grön kemi	14
Förstärk kunskapen om kombinationseffekter	14
Förstärk kunskapen om nanoteknik.....	14
Förstärk kunskapen om spridning av slam på jordbruksmark	15
De ideella miljöorganisationernas arbete med kemikalieinformation	15
Intensifiera det internationella arbetet.....	16
Intensifiera arbetet med Reach	16
Ett EU-direktiv för kemikalier i textilier	16

Fel! Okänt namn på

Internationell forskarpanel om miljögifter.....	17
Utveckla de ekonomiska styrmedlen	17
Återinför skatten på kadmiuminnehållet i konstgödsel.....	17
Ökad användning av ekonomiska styrmedel	18
Förtydliga kemikalielagstiftningen	19
Korrigera fel i implementeringen av EU:s kemikalielagstiftning	19
Förtydliga miljöbalkens utbytesregel.....	19
Utveckla domstolspraxis.....	20

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa förbud mot bisfenol A i vissa produkter.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa förbud mot bly i vissa produkter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa förbud mot DEHP i vissa produkter.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa förbud mot deka-BDE i vissa produkter.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa förbud mot nonylfenoletoxilat i vissa produkter.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa förbud mot PFOA i vissa produkter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbud mot farliga ämnen i livsmedel och i produkter som kommer i kontakt med livsmedel.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till förbud mot triclosan, triclocarban och silver som tillsatser till skor och textilier, skärbrädor, tvätt- eller diskmaskiner eller andra konsumentprodukter.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att inte godkänna nya bekämpningsmedel med hormonstörande ämnen, samt att där så är lämpligt ompröva redan godkända produkter.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kemiska ämnen i byggmaterial, inomhusmiljön och hur de påverkar folkhälsan.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att prioritera KemI:s arbete med varutillsyn.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att KemI bör få ett tydligare uppdrag att ta vara på den kunskap om kemiska ämnen som förväntas öka när kemikalieförordningens registreringskrav börjar träda i kraft.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den offentliga upphandlingen bör användas mer aktivt för få fram fler giftfria produkter.¹
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förslag till åtgärder inom kemikaliepolitikens område i linje med Miljömålsrådets förslag i rapporten Nu är det bråttom! från 2008.

Fel! Okänt namn på

15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om program för forskning, utveckling, demonstration och kommersialisering av ny teknik för resurssnål och giftfri produktion, motsvarande nuvarande program inom klimat- och energiområdet.²
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om möjligheterna att inrätta ett institut för grön kemi under mandatperioden.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbättrad kunskap om kombinationseffekter vid finansiering av miljöforskning.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om regleringar för säker användning av nanoteknik.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att slam inte ska spridas på jordbruksmark innan kunskapsläget om riskerna för människors hälsa förbättras.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att föra in ämnen i Reachprocesser samt fastställa mätbart mål för detta arbete.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till ett EU-direktiv om kemikalier i textilier och skor, motsvarande RoHS-direktivet för elektroniska produkter.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för ett internationellt forskarsamarbete på kemikalieområdet.
23. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skatten på kadmiumhalten i konstgödsel bör återinföras.³
24. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda om skatten på bekämpningsmedel kan differentieras utifrån medlens farlighet för miljö och hälsa.³
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att använda miljöskatter och miljöavgifter för att minska spridningen av farliga kemikalier.
26. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till förtydligande av 29 kap. 6 § 5 c miljöbalken om att informationskrav i enlighet med Reachförordningen träder i kraft redan när ett ämne förts upp på kandidatlistan.
27. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till precisering av miljöbalken för att tydliggöra att ersättningsprincipen även gäller metoder och tekniker.
28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen ger i uppdrag åt KemI att arbeta mer aktivt med att klargöra regelverkets innebörd och begränsningar genom praxisbildning.

Fel! Okänt namn på

29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att kraftigt skärpa efterlevnaden av kemikalieregleringen, särskilt EU:s kemikalieförordning.

¹ Yrkande 13 hänvisat till FiU.

² Yrkande 15 hänvisat till NU.

³ Yrkandena 23 och 24 hänvisade till SkU.

Fel! Okänt namn på

Kemikalier – ett hälsoproblem och ett miljöproblem

Forskare har länge varnat för riskerna kemikalier – Rachel Carsons klassiker *Tyst vår* kom till exempel ut på svenska redan 1963. De senaste 5–10 åren har vi fått kraftigt ökade kunskaper om riskerna. Problem och sjukdomar som har tagit decennier eller generationer att visa sin effekt yttrar sig nu. Larmrapporter som kopplar ihop ökande folkhälsoproblem med kemikalier duggar tätt. Det är problem som ADHD, allergier, autism, bensörhet, cancer, diabetes, eksem, fetma, hjärnskador, hjärt- och kärlsjukdomar, hyperaktivitet, infertilitet, nervskador och njurskador.

Det är gifter i varor som skor, jeans, t-tröjor, nappflaskor, leksaker, badringar, elektronik, ridhjälm, hårfärg, tatueringsfärg, schampo, kosmetika, kassakvitton, konservburkar, maten, möbler, mattor, golvmaterial och byggmaterial. Miljögifter kommer också direkt in i våra kroppar genom maten, både genom avsiktliga tillsatser och oavsiktligt, t.ex. kadmium eller dioxiner.

Miljöarbetet i Sverige och i många andra länder har betytt mycket för att minska och i vissa fall lösa problemen med produktion av kemikalier. Stor del av produktionen har dock flyttats till låglöneländer, oftast med en svag lagstiftning på miljöområdet, vilket lett till att föroreningarna och den smutsiga hanteringen ökat i dessa länder i stället. Många giftiga föreningar sprids sedan över världen genom varorna. Andra spridningsvägar för gifterna från dessa produktionsanläggningar kan vara både spridning via luften och via ekosystemen. Globaliseringen av produktionen ökar därför behovet även av en global reglering av kemikalier i varor.

Kunskaperna om dessa problem har ökat och vi har samtidigt lärt oss mer om hur forskning kring kemikalier ska bedrivas. Sättet att se på gifternas betydelse har ändrats och det är inte längre enbart en fråga om hur mycket en människa fått i sig som avgör risken utan också när det skett och i vilken kombination med andra ämnen. Kombinationer av två eller flera giftiga ämnen kan ge betydligt större risker än ämnena var för sig. 1+1 kan så att säga bli 3 i stället för 2. Vissa ämnen är betydligt farligare under uppväxten än när individen vuxit färdigt. Särskilt under en graviditet är fostret känsligt för gifter som påverkar olika anlags utveckling.

Det har också blivit tydligt att spridningen av miljögifter inte enbart är ett allvarligt hot mot folkhälsan på kort sikt. De kan också orsaka problem på längre sikt genom konsekvenserna för ekosystemen. I en uppmärksam artikel i tidskriften *Nature* hösten 2009 definierade en grupp forskare under ledning av professor Johan Rockström en rad centrala processer för livet på jorden och de ramar som mänskligheten måste hålla sig inom för att undvika att dessa processer rubbas, med katastrofala miljöförändringar som följd. När det gäller förorening med kemiska ämnen lyckades forskarna dock inte uppskatta var gränsen kan tänkas gå. Vi kan alltså redan ha överskridit tröskeln.

Trots all denna nya kunskap har relativt lite hänt med grundproblemet – att kemikaliespridningen ökar i samhället. Medierna matar oss med larmrapporter om enstaka ämnen eller användningsområden – bisfenol A i nappflaskor,

bisfenol A i kassakvitton, mjukgörare i skor, och så vidare. Denna ohämmade spridning av kemikalier i samhället hotar både vår hälsa och vår miljö. Problemen har byggts upp under lång tid, och kommer att ta tid att åtgärda. Därför är det viktigt att arbeta systematiskt, aktivt och ihärdigt. Detta har den borgerliga regeringen inte förstått, istället har man nonchalerat problemen med kemikaliespridningen under de senaste fyra åren.

Regeringen nonchalerar problemen

Den borgerliga regeringen har under den senaste mandatperioden 2006–2010 brustit både i att ge det nationella kemikaliearbetet prioritet och att driva på EU:s processer. Regeringen avfärdar krav på nationella åtgärder genom att säga sig prioritera EU-arbetet, men den ansvariga myndigheten, Kemikalieinspektionen (KemI) rapporterar att EU-arbetet och det internationella arbetet i år fått stå tillbaka för att regeringen vill snabba upp godkännanden av bekämpningsmedel för jordbruket.

KemI föreslog för regeringen för snart ett och ett halvt år sedan ett antal ämnen som Sverige skulle få in i det europeiska kemikaliesamarbetet Reach. Inget har hänt. KemI bedömer att vår kontrollapparat för tillsyn av varor räcker för att besöka företagen ungefär en gång vart 40:e år. Detta är inte tillräckligt. När allvarliga problem ändå upptäcks händer inte så mycket, endast 3 procent av KemI:s åtalansmälningar leder till ytterligare påföljd efter anmälan. Denna nivå är alldeles för låg.

Under de senaste åren har regeringen tagit emot ett samlat förslag till nya etappmål för miljömålet Giftfri miljö samt om åtgärder och strategier för att nå dem. KemI har kommit med förslag rörande EU-arbetet och arbetet med att byta ut miljö- och hälsoskadliga ämnen i Sverige. Samtliga förslag har förpassats till frysboxen. När regeringen skriver i sin budgetproposition att man vill ta fram en handlingsplan för miljögifter framstår det därför snarast som en plan för ännu mer förhållning eftersom det redan finns genomarbetade förslag som kan genomföras nu.

En ansvarsfull kemikaliepolitik

Det behövs ett systemskifte inom kemikaliepolitiken. En kemikaliepolitik med ansvar kräver att vi ställer krav på granskning innan kemiska ämnen sprids på marknaden. Vi måste ta hänsyn till konsekvenser av ämnena, ensamma såväl som i kombination, på ekosystemet och människors hälsa. Och vi måste kontrollera ämnen i varor, inte bara i produktionen och miljön. Ställer Sverige och EU krav på varor, får det också positiva effekter för fattiga människor som utsätts för miljö- och hälsoskadliga ämnen i sina arbeten och sin miljö i andra delar av världen.

Fel! Okänt namn på

Förbud förenklar: för konsumenter som slipper lusläsa svårförståeliga innehållsförteckningar, för småföretag och även för stora företag som är nedströms från kemikalieproducenterna i varukedjan. Vi vill förbjuda farliga ämnen, till att börja med i produkter för barn. Sverige behöver satsa på att kunskap förbättras – och används, både i företagen och hos myndigheterna. Regelverket behöver skärpas och uppföljningen stramas upp. Vi vill att Sverige åter tar sin del av ansvaret för att få EU:s arbete att fungera.

Vi kan inte låta våra barn blir sjuka av miljögifter och vi har inte tagit vårt ansvar om vi lämnar efter oss ett samhälle som är mer förgiftat än det vi ärvde. Därför måste riksdagen och regeringen agera på ett helt annat sätt än tidigare och ta miljöhoten på allvar. Kemikaliespridningen är ett av de största hoten, och troligen det problemkomplex vi har sämst kunskap om.

Vi i Miljöpartiet tar denna utmaning på allvar. I denna motion föreslår vi därför ett antal åtgärder för en ansvarsfull kemikaliepolitik.

Begränsa användningen av farliga ämnen

Vi utsätts dagligen för en rad kemikalier som är farliga för vår hälsa och för miljön. Vi vill begränsa användningen av, eller helt förbjuda, några av de värsta ämnen som förekommer i vår vardag, med speciellt fokus på att skydda barn ifrån dessa kemikalier.

Nationell begränsning av bisfenol A

Bisfenol A används framför allt i plastprodukter. Ämnet liknar kroppens egna hormon och kan därför påverka kroppens centrala funktioner, till exempel fortplantningsförmågan. Regeringen har sent omsider påbörjat processen för ett nationellt förbud mot det östrogenliknande ämnet bisfenol A i nappflaskor och vissa plastprodukter. Vi anser att begränsningen bör utvidgas till alla varor som barn kommer i kontakt med, som kommer i kontakt med mat, eller som på annat sätt är speciellt angelägna, t.ex. att de i hög utsträckning kommer i kontakt med gravida kvinnor. Vi anser vidare att regeringen bör inleda en process för att få upp bisfenol A på Reachförordningens kandidatlista, om inte något annat land redan aviserat att ett underlag förbereds.

Nationell begränsning av bly

Bly är ett erkänt farligt grundämne. Den socialdemokratiska regeringen beslutade i samarbete med Miljöpartiet och Vänsterpartiet om ett förbud mot blyammunition som skulle ha trätt i kraft 2008. År 2007 upphävde dock den borgerliga regeringen beslutet. Vi anser att regeringen bör ändra ståndpunkt och återinföra förbudet, med undantag av kuljakt där miljövinster är mindre och konsekvenserna för djurskyddet större. Regeringen bör också ta fram en

tidsplan för utfasning av bly i elektronikprodukter. Ett skäl är att återvinning av dessa produkter ofta sker i dåliga förhållanden i u-länder. Vidare bör bly förbjudas i varor som barn kommer i kontakt med.

Nationell begränsning av DEHP

DEHP är en mjukgörare som tillsätts till PVC plast. Det är en ftalat som kan störa fortplantningsförmågan och därför inte bör användas i varor avsedda för barn. DEHP finns på Reachförordningens kandidatlista. EU-begränsningar är på gång. Vi anser att DEHP inte bör få förekomma i produkter som barn kommer i kontakt med. Vi anser att ett totalförbud mot DEHP och andra ftalater bör övervägas. På sikt blir det enligt vissa uppgifter mer kostnadseffektivt att begränsa användningen av PVC som sådant i vissa strategiska områden.

Nationell begränsning av deka-BDE

Bromerade flamskyddsmedel är kemikalier som används i produkter som kan vara brandfarliga, till exempel plast, textilier och elektronik. De förekommer ofta i våra hem, till exempel i möbler och datorer. De är mycket långlivade och sprids långt, bland annat till de arktiska områdena. Det finns indikationer på att de innebär risk för hälsa och miljö. EU har reglerat användningen inom elektronik genom RoHS-direktivet.

Den socialdemokratiska regeringen införde i samarbete med Miljöpartiet och Vänsterpartiet ett förbud mot det bromerade flamskyddsmedlet deka-BDE i möbler och textilier. Den borgerliga regeringen drog tillbaka förbudet, efter viss press från EU. Vi anser att regeringen istället borde ha argumenterat för ett nationellt förbud på varugrupper som inte omfattas av EU-regler, så länge det inte finns ett mer generellt förbud på EU-nivå. Vi vill att regeringen återinför det tidigare förbudet mot deka-BDE i möbler och textilier. Vi vill också förbjuda deka-BDE i varor som barn kommer i kontakt med. Även exponering för gravida kvinnor är särskilt viktig.

Nationell begränsning av nonylfenoletoxilat

Nonylfenoltoxilat finns bland annat i textilier. Det är biologiskt nedbrytbart, men bildar stabila nedbrytningsprodukter som är mycket giftiga för vattenlevande organismer. Det tillhör en grupp av ämnen som prioriteras i EU:s vattendirektiv och Stockholms stads arbete med nya gifter. Vi anser att nonylfenoletoxilat bör förbjudas i varor som kommer i kontakt med barn.

Fel! Okänt namn

Nationell begränsning av PFOA

PFOA används bland annat i impregnerat papper och textilier, rengöringsmedel (till exempel golvpols) och brandsläckningsskum. Det finns även i produkter som används i verkstads- och elektronikindustrin. PFOA återfinns nästan överallt i miljön. Detta är särskilt oroande eftersom ämnet har egenskaper som liknar de klassiska miljögifterna DDT och PCB. Dessa ämnen är mycket svårnedbrytbara i miljön och kan anrikas i djur och människor. En reglering är på gång inom EU, men det går att redan nu införa nationella begränsningar. Vi anser att Sverige bör införa nationella begränsningar mot PFOA i varor som barn kommer i kontakt med, i varor som kommer i kontakt med livsmedel samt i kläder.

Förbud mot farliga ämnen i livsmedel samt i produkter som kommer i kontakt med livsmedel

Vi anser att regeringen bör arbeta mer aktivt med förbud mot farliga ämnen i livsmedel och i produkter som kommer i kontakt med livsmedel både på EU-nivå och, där så är möjligt, på nationell nivå. Några exempel är det hormonstörande ämnet bisfenol A (se ovan), som finns i konservburkar, det antibakteriella ämnet triclosan (se nedan) och azofärgämnen.

Nationellt förbud mot antibakteriella ämnen i konsumentprodukter

Produkter som innehåller antibakteriella ämnen såsom silver, triclosan och triclocarban blir allt vanligare i butikerna. Det kan handla om sportkläder, deodoranter, strumpor, tandborstar och tvättmaskiner. Samtidigt varnar KemI för att en utbredd användning av dessa ämnen kan bidra till utveckling av resistenta bakterier.

KemI och en rad andra myndigheter och organisationer bedrev en kampanj under perioden 1999–2001 för att minska förekomsten av antibakteriella ämnen i konsumentprodukter. Kampanjen använde främst ”mjuka” styrmedel, men var relativt framgångsrik. Från regeringens sida hoppades man också att tillämpningen av utbytesregeln samt kommande EU-regleringar skulle minska problematiken. Efter hand har dock ämnen och tillämpningar som var borta från marknaden börjat återkomma, vilket bland annat har föranlett Svenskt Vatten och Naturskyddsföreningen att förorda förbud mot antibakteriella ämnen i konsumentprodukter.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till förbud mot triclosan, triclocarban och silver som tillsatser till skor och textilier, skärbräddor, tvätt- eller diskmaskiner eller andra konsumentprodukter.

Godkänn inte hormonstörande ämnen i bekämpningsmedel

Hormonstörande ämnen kan störa balansen i kroppens hormonsystem och ge upphov till en rad olika effekter som till exempel fortplantningsstörning eller missbildning, cancer, diabetes, hjärtkärlsjukdomar, benskörhet och skador på immun- och nervsystemet, varav det senare i sin tur kan leda till beteendepåverkan. Ämnena förekommer bland annat i bekämpningsmedel.

År 2009 antog EU en ny bekämpningsmedelsförordning. Bestämmelserna baserar sig på försiktighetsprincipen i syfte att säkerställa att verksamma ämnen eller produkter som släpps ut på marknaden inte har någon negativ inverkan på människors eller djurs hälsa eller på miljön. Även om ett ämne är godkänt på EU-nivå så är det upp till medlemsstaterna att godkänna en produkt som innehåller ämnet, eller inte. Det finns alltså långtgående möjligheter för medlemsstater att inte godkänna nya produkter om det råder vetenskaplig osäkerhet om det medel som ska produktgodkännas. Det är också möjligt att ompröva redan befintliga produkter.

Vi anser att Sverige bör utnyttja denna möjlighet och inte godkänna nya bekämpningsmedel med hormonstörande ämnen, samt att där så är lämpligt ompröva redan godkända produkter.

Begränsa miljögifter i byggnader

Det vi bygger in i våra bostäder och lokaler kan påverka vår inomhusmiljö under flera decennier framöver. Det kan också skapa problem i samband med rivning och återvinning av material långt in i framtiden. Ett särskilt tydligt exempel är PCB som användes i fogmassor framför allt på 1950-, 60- och 70-talen, men som orsakar både kostnader och problem än i dag. Ett mer aktuellt exempel är bruket av mjukgjord PVC i golvmattor där användningen är hög. Mjukgjord PVC är troligen en av de starkaste källorna till ftalatexponering inomhus, vid sidan av födan. Fortfarande är kunskapen dålig om kemiska ämnen i byggmaterial och kopplingen till inomhusmiljön och folkhälsan. Inte minst därför finns det anledning att iaktta försiktighet.

Inom miljömålssystemet finns ett delmål om att byggnader och deras egenskaper inte får påverka hälsan negativt år 2020. Målet bedöms vara svårt att nå i tid, även om ytterligare insatser görs. Miljömålsrådet föreslår bland annat att kraven ska skärpas på rivningsanmälan och rivningsplaner i PBL. Vi får inte heller glömma inomhusmiljön. Vi tillbringar en stor del av vår tid inomhus, framförallt i våra bostäder. Här exponeras vi för en lång rad vanliga konsumtionsprodukter och varor som kan avge riskkemikalier. Detta är speciellt allvarligt för gravida kvinnor, foster och spädbarn.

Vi vill att regeringen återkommer till riksdagen med förslag på konkreta åtgärder för att nå delmålet om att byggnader och deras egenskaper inte får påverka hälsan negativt år 2020.

Fel! Okänt namn

Ett mer aktivt myndighetsarbete

Prioritera tillsynsarbetet

Idag är kunskapen om och efterlevnaden av kemikalielagstiftningen låg. Som ett exempel så skriver KemI i en rapport angående textilier för barn att ”hälften av företagen saknade helt kunskap om kemikaliefrågor och kemikalielagstiftning. De ställde heller inga krav på sina leverantörer vad gäller innehåll av kemikalier i de varor de säljer” (http://www.kemi.se/templates/News__6056.aspx).

Problemet har en rad orsaker, såsom bristande tillsyn, oklar lagstiftning och små sanktionsmöjligheter. Därför räcker det inte med att hänvisa till att miljöbalkens regler finns. Ett av sätten att komma åt detta är regelbundna tillsynsbesök. Därför bör KemI ges i uppdrag att prioritera arbetet med varutillsynen.

Parallellt med detta bör regeringen förbereda andra åtgärder för att förbättra tillsynen och efterlevnaden av lagstiftning. Det kan röra sig om till exempel skärpta sanktioner, om mer stöd till den kommunala tillsynen, om en annan arbetsfördelning mellan stat och kommun, om förstärkning av miljödomstolarna och andra delar av rättsapparaten. Vi återkommer till fler sådana förslag senare i denna motion.

Ta vara på informationen i Reach

Enligt Reachförordningen ska ämnen som tillverkas eller importeras i stora volymer samt ämnen med de farligaste egenskaper registreras senast den 30 november 2010. Registreringen innebär också att viss information om ämnen och deras egenskaper offentliggörs, vilket i sin tur innebär en stor ökning i tillgänglig information om kemiska ämnen.

Vi anser att denna utökade information kan vara till stor nytta för arbetet för en giftfri miljö. Men det förutsätter att informationen också används. I underlaget till den fördjupade utvärderingen av miljömålet Giftfri miljö föreslogs att regeringen bör ge i uppdrag till KemI ”att säkerställa en effektiv granskning och utvärdering av registreringsunderlag och testplaner för att ta fram data om hälso- och miljörisker”. Vi stödjer detta förslag och uppmanar regeringen att återkomma med ett sådant uppdrag till KemI.

Högre krav vid offentlig upphandling

Den offentliga sektorn är en viktig aktör för att ställa om produktions- och konsumtionsmönstren i en mer miljöanpassad riktning. Det var till exempel den offentliga upphandlingen som bröt mark för den stora minskningen av klorblekningen av papper på 1980- och 90-talen.

Vi anser att den offentliga upphandlingen bör användas mer aktivt för att få fram mer giftfria produkter. Där det finns en vedertagen miljömärkning bör

den offentliga upphandlingen ställa krav som motsvarar miljömärkningens kriterier. Vid offentlig upphandling bör krav också ställas på att där så är möjligt byta ut och undvika farliga ämnen, som ämnen på den så kallade SIN-listan som tagits fram av Chem Sec (The International Chemical Secretariat), i enlighet med Nordiska rådets rekommendation. Vi anser också att regeringen bör stimulera offentlig teknikupphandling för att skapa förutsättningar för utveckling av tekniska produkter som bidrar till att minska kemiska risker.

Dags för nya åtgärder

Genomför Miljömålsrådets förslag för en giftfri miljö

Miljömålsrådets fördjupade utvärdering av miljömålen, *Nu är det bråttom*, föreslår 30 åtgärder för att nå miljömålet Giftfri miljö. Regeringens proposition 2009/10:155 om miljömålen innehöll en reviderad formulering av målet Giftfri miljö, men inga förslag till åtgärder för att nå målet. Nu har regeringen sagt att en handlingsplan ska tas fram. Under tiden ligger Miljömålsrådets förslag kvar i frysboxen.

Vi anser att regeringens handlingsplan förhalar arbetet. Regeringen bör istället snarast återkomma till riksdagen med förslag till konkreta åtgärder, utifrån det utrednings- och remissarbete som redan har gjorts. Vi vill också poängtera vikten av att folkhälsoaspekter och kopplingen till den nationella folkhälsopolitikens målområde ”sunda miljöer och produkter” beaktas.

Ett program för giftfri och resurssnål produktion

I den europeiska diskussionen om ekologisk omställning betonas vikten av en övergång till en ekoeffektiv ekonomi. Detta begrepp handlar om effektivt resursutnyttjande och är bredare än energieffektivitet. Det är viktigt för Sveriges framtida ekonomiska utveckling att vi inte hamnar efter i utvecklingen av en ekoeffektiv ekonomi i vidare mening. En framsynt svensk anpassning kommer att förbättra förutsättningarna för export och sysselsättning.

I Sverige har vi en ganska etablerad politik för en mer hållbar energiförsörjning genom förnybar energiproduktion och energieffektivitet. När det gäller råvaror och kemikalier är politiken betydligt mindre utvecklad. Vissa ansatser finns. Ett framgångsrikt konkret regionalt exempel är satsningen på grön kemi som genomförts av Västra Götalandsregionen och andra intressenter i Västsverige. Men det saknas en mer samlad, strukturerad och omfattande satsning nationellt.

Vi anser att klimat- och energirelaterade åtgärder behöver kompletteras med kemi- och råvarurelaterade åtgärder. De närmare formerna och omfattningen av sådana åtgärder behöver utredas närmare. Utredningen bör få i uppdrag att föreslå åtgärder både på utbudssidan, t.ex. motsvarigheter till energiforskningsprogrammet, energieffektiviseringsprogrammet och certifi-

Fel! Okänt namn på

katsystemet, och efterfrågesidan, t.ex. motsvarigheter till klimatinvesteringsprogrammet, offentlig upphandling och klimat- och energiskatter. Utredningen bör också överväga om det kan vara ändamålsenligt att rikta särskilda insatser mot vissa sektorer där Sverige har särskilt goda förutsättningar att bli ledande.

Inrätta ett institut för grön kemi

Ett svenskt kunskapscentrum för hållbar produktion och användning av kemikalier bör vara en del av ett program för giftfri och resurssnål produktion. Syftet är att påskynda utvecklingen mot en hållbar kemikalieproduktion och kemikalieanvändning.

”Green Chemistry”, eller grön kemi, är en särskilt intressant forskningsgren som framför allt diskuteras i USA. Där studerar man utveckling av kemikalier som är mer miljöanpassade på molekylnivå. Det finns ett växande intresse för utvecklingen av kemiska ämnen från förnybara råvaror i stället för oljebaserade råvaror.

KemI har föreslagit att inrättandet av ett sådant centrum utreds. Vi anser att regeringen bör ta fasta på detta förslag och utreda möjligheterna att inrätta ett institut för grön kemi under mandatperioden.

Förstärk kunskapen om kombinationseffekter

Faror och risker med kemiska ämnen bedöms normalt var för sig. Gränsvärden och andra försiktighetsmått sätts också därefter. Men både människor och miljö utsätts för en mängd kemiska ämnen samtidigt. Det har länge varit känt att effekten av ett ämne kan förstärka eller motverka effekten av ett annat ämne.

Numera erkänns kombinationseffekter i en rad EU-regelverk rörande kemikalier. I den europeiska strategin för miljö och hälsa och EU:s handlingsplan för miljö och hälsa (2004–2010) fastställs att kombinerad exponering för kemikalier måste beaktas i riskbedömningar. I praktiken är det tveksamt om så skett. Ett problem är att kunskapen är så dålig.

Vi anser att förbättrad kunskap om kombinationseffekter bör få ökad prioritet vid finansiering av forskning om miljö och hälsa. Även om det blir svårt eller omöjligt att utreda alla kombinationseffekter bör ökad hänsyn tas till sådana, där det finns indikationer på att de förekommer.

Förstärk kunskapen om nanoteknik

Nanoteknik handlar om extremt små partiklar. Tekniken används numera i en rad sammanhang. Problemet är att extremt små partiklar av ämnen kan ha andra egenskaper än det normala. Partikelstorleken kan därför vara avgörande för hur ett ämne påverkar miljö och hälsa.

Fel! Okänt namn på

Vi vill att Sverige ska vara ett föregångsland vad gäller regleringar för säker användning av nanoteknik. Vi vill därför utreda möjligheterna att införa ett nationellt register över nanoteknikprodukter som används i landet. Ett förslag i denna riktning lär vara på gång inom EU, men ett nationellt arbete kan påskynda en snabb implementering av ett EU-beslut, om och när det kommer.

Vi menar också att det bör ställas krav på statliga bidrag till nanoforskning om att minst 50 procent ska gå till riskutvärdering om miljö- och hälsoaspekter. En trygg användning ökar chanserna till en framgångsrik kommersialisering. Inom EU bör Sverige driva på för ett genomgripande regelverk kring nanoteknologin.

Förstärk kunskapen om spridning av slam på jordbruksmark

Att använda slam på jordbruksmark är ett sätt att återföra viktiga näringsämnen och minska användningen av konstgödsel. Ett stort problem för att sluta kretsloppen på det sättet är dock att mycket av slammet innehåller gifter. Det finns idag många gånger alltför mycket miljögifter, som organiska ämnen, hormoner, läkemedelsrester och tungmetaller, i slammet. Det är gifter som inte analyserats och där det är oklart vad följderna kan bli om de kommer ut på jordbruksmark där det produceras livsmedel. Vi anser därför generellt att det inte är lämpligt med spridning av slam på jordbruksmark eller potentiell jordbruksmark med den kunskap vi har idag.

Ett aktivare arbete måste ske för att sluta kretsloppen för kväve och fosfor utan att öka spridningen av miljögifter. Till exempel behöver källsortering på hushållsnivå utvecklas.

Vi vill därför se en aktionsplan och ny slamförordning som innebär ett ökat arbete med att uppnå miljömålen.

De ideella miljöorganisationernas arbete med kemikalieinformation

Ideella miljöorganisationer fungerar många gånger som vakthundar i frågor där myndigheternas uppföljning brister. Deras undersökningar får till exempel ofta en medieuppmärksamhet som myndigheternas uppföljningar varken söker eller får. Vidare är organisationernas arbete ofta både måleffektiv och kostnadseffektiv. Organisationernas informationsarbete bidrar också till att öka konsumenternas kunskap och handlingsförmåga.

Några aktuella exempel är Djurrättsalliansens uppföljning av djurskyddsregler för grisar och minkar, Greenpeace uppföljning av fiskeförbudet i Kattegatt eller Naturskyddsföreningens uppföljning av kemikalierregler. Kemikaliesekretariatet Chem Sec gör ett arbete som fått både genomslag och erkännande på den europeiska nivån.

Fel! Okänt namn

Intensifiera det internationella arbetet

Intensifiera arbetet med Reach

EU:s Reachsystem fastställer en procedur för att kräva information, tillstånd eller begränsningar vid användning av farliga ämnen. För att reglerna ska gälla för ett ämne behöver någon ta fram ett underlag för att föra in det i Reach. I praktiken har detta ansvar lagts på medlemsstaterna. Miljöpartiet har tidigare motionerat om att regeringen behöver öka takten med att föra in ämnen i EU:s Reachsystem. Vi vill här precisera dessa krav.

Regeringen har länge sagt att man prioriterar EU-arbetet. I verkligheten har man fört en annan politik. Regeringen gav 2008 i uppdrag till KemI att till april 2009 ta fram förslag på ämnen att föra in i Reachprocesser. KemI utförde uppdraget men förslagen lades i frysboxen. För KemI:s del har regeringen prioriterat kortare handläggningstider för godkännande av bekämpningsmedel framför EU-arbetet och det övriga internationella arbetet.

Regeringens nedprioritering av Reacharbetet blir tydlig då vi tittar på det relativt ringa antal ämnen som Sverige hittills fört in i Reach. Vi har gjort en genomgång av uppgifterna på EU:s kemikaliemyndighet ECHA:s hemsida i början av september. Där framgår att av de 167 ämnen som förts in eller kommer att föras in i Reach, så står Sverige för endast 7 stycken. Detta kan jämföras med Tyskland som svarat för 47 ämnen, Frankrike för 32, Österrike för 13 och Danmark för 10. Norge, som inte ens är med i EU men deltar aktivt i EU:s kemikaliearbete ändå, svarade för hela 17 ämnen.

I höstens budgetproposition anslår regeringen nya medel till KemI och nämner arbetet med att föra in fler ämnen i Reach. Detta är lovvärt men ska sättas i ett sammanhang där KemI:s budget har varit eftersatt i flera år. Av KemI:s budgethemställan för 2011–2013 framgår att bekämpningsmedelsavgiftens storlek är för låg i förhållande till mängden arbete, vilket ger ett underskott som måste täckas av anslagen. Av KemI:s tillsynsplan för 2010 framgår till exempel att det för varutillsynen finns resurser som räcker till inspektioner en gång vart 40:e år, vid den lägsta uppskattningen av antalet tillsynsobjekt. Det finns alltså olika konkurrerande behov om den begränsade resursförstärkning till KemI som budgetpropositionen aviserar. Risker är att EU-arbetet trängs tillbaka ännu en gång.

Vi anser därför att det finns skäl för riksdagen att ställa upp ett mätbart mål för regeringens arbete med Reachprocesser. Sverige bör samarbeta med andra aktiva länder i EU för att påskynda arbetet med att föra in ämnen i Reachprocesser till en sådan takt att samtliga ämnen från Chem Sec:s SIN-lista förts in inom fem år.

Ett EU-direktiv för kemikalier i textilier

Vi anser att Sverige bör ta initiativ till en EU-reglering av kemikalier i textilier, kläder och skor motsvarande den reglering av elektronik som finns i

RoHS-direktivet. EU har redan kraftfulla direktiv avseende mindre farliga leksaker och energisnålare elektronik. Det är nu dags för ett direktiv om kemikalier i kläder. Det skulle få positiva effekter för miljö och hälsa såväl på hemmaplan som i producentländerna där miljöskyddet och arbetarskyddet är eftersatta.

Vi har tidigare framfört detta förslag (bl.a. motion 2008/09: MJ465). Utskottet avstyrkte förslaget med hänvisning till regeringens uppgifter om hur man arbetar internationellt och inom EU, samt ett uppdrag som regeringen lämnat till KemI om att ta fram förslag till vilka ämnen som bör drivas i Reachprocesser. Som konstateras ovan har det inte blivit mycket av detta arbete. Regeringen anger nu i budgetpropositionen att man kommer att vara pådrivande internationellt för att ”öka informationen om kemikalier i varor i centrala branscher som leksaker, textil och elektronik”. Vi anser emellertid att det inte räcker med att öka information – ett nytt direktiv måste till.

En åtgärd i väntan på ett sådant direktiv skulle kunna vara att kräva att alla textilier och kläder som säljs måste ha tvättats minst en gång. Detta skulle kunna kombineras med en sanktionsavgift.

Internationell forskarpanel om miljögifter

Den internationella klimatpanelen IPCC har spelat en mycket viktig roll för arbetet i klimatkonventionen. Det har bidragit starkt till att öka kunskapen och medvetenheten om klimatproblemet allvar och lösningar. Inom ramen för konventionen om biologisk mångfald håller en sorts motsvarighet, en vetenskaplig ”plattform”, på att inrättas. På kemikalieområdet finns ingen motsvarande FN-konvention men vi menar att internationell samordning kring kemikalier behövs likafullt.

Kunskapsläget kring kemikalier är ofullständigt och det finns därför behov av en internationell forskarsamling som kan utveckla, värdera och förankra kunskaper om spridningen av miljögifter och konsekvenserna för människor och miljön. Vi anser att regeringen bör utreda förutsättningarna för ett internationellt forskarsamarbete på kemikalieområdet, i linje med det som finns för klimatfrågan och biologisk mångfald.

Utveckla de ekonomiska styrmedlen

Återinför skatten på kadmiuminnehållet i konstgödsel

Kadmium är ett grundämne, men samtidigt ett farlig gift. Kadmium finns bland annat i åkermark, och därmed också i maten vi äter. I våras kom också rapporter om att kadmium är ännu farligare än tidigare befarat, att EU:s livsmedelsmyndighet sänkt rekommendationerna för kadmium i maten, och att KemI befarar att kadmiumhalterna i maten kommer att fördubblas. Den största källan till tillförseln av kadmium till åkermarken är nedfall från luften,

Fel! Okänt namn på

där det bl.a. förs in i landet från koleldning utomlands. Den näst största källan bedömdes 2004 vara konstgödsel.

Miljömålssystemet har ett särskilt etappmål för att minimera exponering av kadmium via föda och arbete till 2015. Miljömålsrådet konstaterade 2008 att det blir svårt att nå målet inom utsatt tid och lade samtidigt fram förslag till åtgärder för att uppnå målet. Ett av förslagen var att stimulera kadmiumarbetet inom jordbruksnäringen genom t.ex. gränsvärden för kadmium i mark och gröda samt sänkning av kadmiumhalter i konstgödsel.

Regeringen har gått åt motsatt håll och avskaffat skatten på kadmium i konstgödsel. Detta var förmodligen en oönskad bieffekt av att regeringen ville avskaffa skatten på kväve i konstgödsel. Regeringens avsikt var i stället att åstadkomma ungefär samma effekt som skatten genom att införa gränsvärden. Det visade sig dock att detta inte gick att göra till följd av EU-regler. Bedömningen gjordes också att det skulle vara mycket svårt att minska EU:s gränsvärden till den nivå som i praktiken tidigare gällt i Sverige. Regeringen har nu därför gett KemI i uppdrag att göra en ny riskvärdering för kadmium, som skulle kunna ligga till grund för svenska gränsvärden för kadmium i gödselmedel.

Vi anser att detta är en onödigt krånglig ordning och att den tidigare skatten på kadmiuminnehållet i konstgödsel istället ska återinföras. Intäkterna från skatten ska, liksom tidigare, återgå till jordbruket som ersättning för ytterligare miljöåtgärder.

Ökad användning av ekonomiska styrmedel

I och med Reach och andra EU-regleringar på kemikalieområdet minskar medlemsländernas möjligheter att använda lagar och regler på nationell nivå för att gå längre än EU för att skydda hälsa och miljön. Ekonomiska styrmedel kan då vara ett alternativ för att minska kemikalieanvändningen.

Vi anser att miljöskatter och avgifter bör kunna användas i ökad utsträckning för att stimulera till minskning eller utbyte av vissa farliga ämnen. Miljöpartiet har tidigare motionerat om möjligheten för kommuner att ta ut avgifter för kemiska ämnen i produkter som orsakar merkostnader för reningsverk, ett förslag som också nämnts ovan. Ett annat alternativ kan vara ökad användning av pantsystem för att säkra ett bättre omhändertagande av uttjänta varor som innehåller farliga ämnen.

Det finns också anledning att använda sig av ekonomiska styrmedel när det gäller jordbrukets användning av kemiska bekämpningsmedel. Vi vill att regeringen utreder förslag om en differentiering av bekämpningsmedelsskatten utifrån medlens farlighet för miljö och hälsa.

Vi anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till ökad användning av ekonomiska styrmedel för att minska spridningen av miljögifter.

Förtydliga kemikalielagstiftningen

Korrigera fel i implementeringen av EU:s kemikalielagstiftning

Regeln om information om särskilt farliga ämnen i varor är en av de regler i Reach som fått konkret verkan redan nu. Regeringen har emellertid gjort delar av lagstiftningen verkningslös i Sverige. Detta eftersom man felaktigt angett i propositionen (2007/08:80, s. 107) att skyldighet att lämna information om ämnen som ingår i varorna gäller ämnen som är listade som tillståndspliktiga. Texten har tolkats som att kravet inte gäller de ämnen som finns på den så kallade kandidatlistan, vilket det ska göra enligt EU-förordningen.

Eftersom EU-lagstiftningen står över svensk lagstiftning, har svenska aktörer ändå en skyldighet att leva upp till informationskravet när det gäller ämnen på kandidatlistan. Detta har emellertid liten betydelse eftersom svenska myndigheter och domstolar inte har några sanktionsmöjligheter på grund av den felaktiga texten, vilket illustreras av att en åklagare redan avstått ifrån att inleda en förundersökning i denna fråga.

Som svar på en skriftlig fråga i riksdagen (2008/09:111, 2008-10-22) angående tillsynen och kontrollen av Reach, hänvisade miljöministern till att ämnen kan föras upp till kandidatlistan för tillståndsprövning i Reach, och att ämnen då skulle ”omfattas av krav på att tillhandahålla tillräcklig information som leverantören har tillgång till så att varan kan användas på ett säkert sätt”. Som framgått ovan kan inte det kravet upprätthållas i svensk domstol till följd av en felaktig formulering i regeringens proposition. Det behövs en ny proposition för att det som miljöministern skrivit till riksdagen också ska gälla i svensk domstol.

Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett förtydligande av 29 kap 6 § 5 c om att informationskravet träder i kraft redan när ett ämne förts upp på kandidatlistan.

Förtydliga miljöbalkens utbytesregel

I dag är efterlevandet av miljöbalkens utbytesregel starkt bristfälligt. Detta beror på att företagen har för dålig kunskap om de ämnen som de använder men också på att lagstiftningen är luddig. KemI anser att utbytesregeln behöver förtydligas, så att det blir tydligt att den också omfattar tekniker och metoder, inte bara produkter. Flera remissinstanser motsätter sig detta, och hänvisar då bl.a. till att funktionell substitution redan omfattas av hänsynsreglerna i 2 kap 3 §. Så länge myndigheterna anser att läget är oklart kommer tillsynen att bli eftersatt.

Vi instämmer i KemI:s förslag och föreslår att regeringen bör återkomma med förslag till förtydligande av 2 kap 4 § miljöbalken så att det tydligt framgår att kemiska produkter ska bytas ut mot produkter *eller annan metod eller teknik* som kan antas vara mindre farlig.

Fel! Okänt namn på

KemI har också föreslagit att det utreds om egenkontrollförordningen bör tydliggöras så att de verksamhetsutövare som omfattas får en särskild skyldighet att fortlöpande pröva om ett kemiskt ämne kan bytas ut mot ett mindre farligt sådant, alternativt om ny teknik kan användas. Vi tycker att detta förslag är intressant och bör utredas vidare.

Utveckla domstolspraxis

Exemplet med utbytesregeln illustrerar ett strukturellt problem. Reglerna finns, men de tillämpas inte i domstol och följs inte av företagen. Reglerna tillämpas inte för att de anses för otydliga, men de ändras inte eftersom det saknas domstolsutslag som visar att ändringar behövs.

Vi anser att detta är ett mycket otillfredsställande dödläge. Det skulle kunna brytas av andra mer oberoende aktörer, t.ex. kommuner eller, som i fallet med Reachs informationsregel, ideella miljöorganisationer. Men det är inte tillräckligt. Statens myndigheter måste också ta en mer aktiv roll för att klargöra var gränserna går och var det finns behov av förtydliganden.

Regeringen bör därför ge KemI i uppdrag att dels öka sitt stöd till andra parter som utvecklar praxis, dels själv aktivare föra fram ärenden som bildar klargörande praxis.

Stockholm den 27 oktober 2010

Peter Eriksson (MP)

Maria Wetterstrand (MP)

Jabar Amin (MP)

Agneta Börjesson (MP)

Esabelle Dingizian (MP)

Magnus Ehrencrona (MP)

Jonas Eriksson (MP)

Gustav Fridolin (MP)

Mehmet Kaplan (MP)

Annika Lillemets (MP)

Agneta Luttröpp (MP)

Lise Nordin (MP)

Peter Rådberg (MP)

Åsa Romson (MP)

Stina Bergström (MP)

Bodil Ceballos (MP)

Tina Ehn (MP)

Gunvor G Ericson (MP)

Maria Ferm (MP)

Ulf Holm (MP)

Helena Leander (MP)

Jan Lindholm (MP)

Valter Mutt (MP)

Kew Nordqvist (MP)

Mikaela Valtersson (MP)